ARMENIA, Journal en Langue Arménienne, Fondé à MARSEILLE en 1885

ԱՐՄԷՆԻԱ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՂԱԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, (կանխիկ վճարելի)
Տարեկան բաժնորդագին 30 ֆրանգ
Վեցամսեայ » 15 ֆրանգ
Եռամսեայ » 7 ½ ֆրանգ
Ոևէ գրութիւն կամ դրամ ղրկել տնօրէն–խմբագրին այս հասցէով
M. PORTOUKALIAN
Directeur du journal *Armenia*
MARSEILLE (France)

ԼԷ ՏԱՐԻ
ԹԻԻ 8
1921 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21 Դ.
(Հ.Տ. 1921 Սեպտեմբեր 8)

ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ
Խմբագրութիւնը եթէ հարկ համարի, հատուածելով և կամ ժամանակ մը յետոյ կը հրատարակէ իրեն ղրկուած գրութիւնները։ Պարտաւոր չէ վերադարձնելու չհրատարակուած ձեռագիրները։
Յանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով։
Յանուցման 1 մլիկ գիրը 2 սանտիմ կարժէ. 1 գլխագիրը 4 սանտիմ։

Les annonces en français et en arménien sont reçues au bureau de la Rédaction : Place Alexandre-Labadié, 17

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ "ԱՐՄԷՆԻԱ,,Ի ԼԷ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

(1921 ՕԳՈՍՏՈՍ — 1922 ՅՈՒԼԻՍ)

Ամբողջ 37րդ տարեշրջանի (1921 օգոստոս-1922 յուլիս) բաժնորդագինն է 30 ֆրանգ ամէն տեղի համար։

Կարելի է նոյն հաշուի համեմատ բաժնորդագրուիլ նաեւ 6 ամսի եւ 3 ամսի համար։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԵԱՆԻ

	ֆր. սանտ.
Ա. Հայ գիւցազնուհի մը Բ. տպագր.	,40
Բ. — Ը. (Սպառած)	
Թ. «Արմենիա»ի յուշարար (Ա. տարի)	1,40
Ժ. վիպակ	,20
ԺԱ. Թոմաս Բոցարիս	,20
ԺԲ. Նվոյշներ Մ. Փորթուկալեանի գրած ոտանաւորներէն	,15
Ժ. Մի պուկպար հայրենասէր (Պուլկարիոյ Ցեղափոխութեան Ժամանակաժուխիը)	1,40
ԺԴ. Մի՛ գաղթէք	,20

Մարեխլէն դուրս ղրկելու փոստի ծախքը կը վճարուի հրատարակողէն։

«ԱՐՄԷՆԻԱ»Ի ՕՒՇԱՐԱՐ

Արմենիահ և տարեշրջանի թիւերն արդէն բոլորովին սպառած են, շատերի հետաքրքրութեան առարկայ դարձած լինելով, այդ շրջանի մէջ Մ. Փորթուգալեանի գրած առաջնորդող յօդուածներէն գէթ 30ի չափ ամփոփուած են այս Օուշարարի մէջ որ ութ ծալ դիրքով 124 երեսներէ կը բաղկանայ։ Գինն է 1 ֆր. և 40 սանտիմ։

Տարածելու համար մէկ անգամէն 10 օրինակ դնողին կը ղրկենք 10 օրինակը, ապահովագրուած ծրարով 10 ֆրանգի փոխարէն։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի օգնութեան եւ Պատուիրակութեանց միացման հարցը. — Հայաստանի անցքերէն. — Նամակ Իտալիայէն (Ազգ) Նամակ Ռումանիայէն (Ֆօքշան). — Հայերը Փոքր-Ասիոյ մէջ. — Ամեն. Տ. Եղիշէ Արքեպ. Դուրեան՝ Երուսաղէմի պատրիարք. — Մոռցուած բեկորներ. — Տեղական. — Հայ ուսանողների համագումարը Վիէննայի մէջ. — Թիւրքերի դաւադրութիւն մը Կ.Պոլսի մէջ Դաշնակիցներին դէմ. — Եթովպիա. — Յանուցումներ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՊԱՏԻՒՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ ՄԻԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ընթերցողը թող չզարմանայ, որ այս երկու հարցը միացնում եմ. տեսակերպս հետեւեալն է։ Հայաստանին օգնելու հարցը մի գերագոյն պահանջ ու պարտականութիւն է, որ այսօր դրւած է արտասահմանի հայութեան առաջ։ Որպէսզի գաղութները լիովին կատարեն այս պարտքը, և արդիւնքը լաւ կերպով գործադրուի, կառավարութեան նախնական որոշ երաշխաւորութեանց ներքոյ, պէտք է ստեղծել սոյն գործի համար միջգաղութային մի կենդրոնական մարմին, որը լինի կարող անձերից բաղկացած, վայելէ ընդհանուրի վստահութիւնը և վարէ նպաստի հաւաքման ու բաշխման ամբողջ գործը։ Այլ ձեի տակ որևէ ձեռնակ անյաջողութեան է մատնուելու, որից տուժողը կրկին տառապող հայութիւնն է լինելու։ Ուրեմն կենդրոնական մի մարմնի գոյութիւնը անհրաժեշտ է։ Դրա համար հարկաւոր է մի հեղի նակաւոր նախաձեռնող։ Այդպիսի մէկը չի կարող նկատուել ոչ մէկ և ոչ միւս պատւիրակութիւնը, առանձին առած. բայց այդպիսի լաւագոյն մէկը կլինէր միացեալ պատւիրակութիւնը։ Այս կէտի վրայ հանգամանօրէն խօսած եմ նախորդ յօդւածներիս մէջ։ Այն օրերը, երբ կամներիս հաւատիացումների վրայ հիմնուելով, ըստ որոնց մեր պատւիրակութիւնները որոշած են այսու հետև համախորհուրդ գործել, եթէ չասենք վիճացած գործել, սիրում էի հաւատալ, որ մեր պատւիրակութիւնները պիտի կարողանան գոնէ Հայաստանին օգնութիւն հասցնելու գործը միացեալ յանքերով կազմակերպել ու հետապնդել։ Սակայն այսօր մի զօրեղ փաստ եկաւ խախտելու այդ հաւատը, որը պիտի խոստովանիմ, այնքան էլ հիմնաւորեալ չէր։ Նախքան այդ փաստը յիշելը, պիտի ասեմ, որ մարդու ուզեղը ուզղակի ցնցւում է, երբ տեսնում է, որ մեր պատւիրակութիւնները նոյն իսկ բարեգործութիւնը միասին անելու չափով իրար մօտենալ չեն կարող։ Այս կնշանակէ, որ եթէ մէկը առաջուց իմանայ, թէ միւսը դրախտ է գնալու, ինքը պիտի նախընտրի դժոխք երթալ, որպէսզի միւսի հետ չլինի։

Հիմա փաստը. ազգային պատւիրակութեան անունից դիմում է արւած Անգլիոյ արտաքին գործոց նախարարութեան որ վերջինս ընդունէ խորհրդային Հայաստանից մի պատւիրակութիւն Լոնտոնի համար։ Ահա թէ ո՛ր աստիճանի անկեղծ է համերաշխութեան ոգին, և տարօրինակն այն է, որ նոյն ազգային պատւիրակութեան չրջաններից սրբանից երկու տարի առաջ յայտարարում էին Եւրոպացոց, թէ Երեւանի կառավարութիւնը բոլշեւիկ է, որպէսզի վարկաբեկեն. իսկ այսօր իրենք են ճանապարհ բացում իրական բոլշեւիկների համար։ Կարելի՞ է կասկածել, որ սրանք փոխել են իրենց քաղաքական դաւանանքը։

Արիւն Ե. վարդ.

Լոնդոն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆՑՔԵՐԷՆ

Ականատեսի օրագրից

III

Հոկտ. 8ի առաւօտ ես նկատում եմ որ մի փոփոխութ արագ կերպով չրջան է անում ամէն կողմ։ Պարզւում է որ մեր հետախոյզները մի քանի որ ծրար բերած են թշնամու դիրքերէն. Թիւրքեր իրենց դիրքերէն մի քանի քայլ յառաջ դէպի մեր կողմ տնկում են մի ճերմակ դրօշակ որի տակ գնում են մի ծրար, մեր հետախոյզներ վերցնում են և բերում. դա հայերէնով գրուած մի երկար ճառ էր, ուղղուած հայ զինուորին. գրութեան տակ ստորագրուած էր «Տաճկական կարմիր սաքեար»։ Այս գրութիւնով նրանք ասում էին որ իրենց կուիւը դաշնակցական կառավարութեան դէմ է, որ իրենք հայ ժողովրդի նկատմամբ ոչինչ չունին. Նրանք թելադրում էին որ մենք ինքներս տապալենք այդ կառավարութիւնը սրմէ յետոյ ամէն ինչ վերջացած կը լինի և խաղաղութիւն կը տիրէ երկու հարևան ազգերու միջև։ Գրութիւնը նոյնութեամբ ուղարկուեց կարս, զօր. Փիրումեանին։ Ես նկատեցի որ այս գրութիւնը խոշոր ազդեցութիւն գործեց զինուորներու վրայ ընդհանրապէս. մեր խմբակը սկսեց մաքառիլ այդ բանին դէմ. մենք կը չանայինք հաւոտել զինուորներուն որ դրանք կեղծ արտայայտութիւններ են, թէ թուրքը չի կարող պարչեվիք լինել, թէ նրանք հայ ժողովրդի բնաջնջման են ձգտում և այլն. Նրանք պահ մը կը հաւատային բայց արդէն՝ հակապրոպականդը իր աւերը գործած էր։

Ձակատում գրութիւնը ընդհանուր առմամբ խաղաղ էր, միայն հետախոյզներ փոքր ընդհարումներ կունենային։

Ձակատի հրամանատարը կարգադրած էր որ հոկտ. 14ին ամբողջ ճակատը յարձակման անցնի։ Մեր ճակատի երկարութիւնն էր աւելի քան 10 մղոն. Նախ թևում գործում

էին 1րդ և 5րդ գունդեր, կեդրոնում՝ 4րդ գունդը, ալ թևում՝ 7րդ և 8րդ գունդեր. ալ թևում կային Սմբատի ձիաւորներ ու ուրիշ խմբեր, կեդրոնում կային Նազարի և Աւետիսի խմբեր, Ալեքսանդրապոլի պահակային գումարտակը և այլն, ձախ թևում կար կարօ Սասունին (սրան չչփոթել Շիրակի նահանգապետ Կ. Սասունիի հետ). ամբողջ ճակատում կար աւելի քան 15.000 զինուոր, գործելու էին 21 թնդանօթ, զրահապատ գնացք, երկու օդանաւ։ Թշնամու ոյժը կենթադրւէր 8000էն ոչ աւելի և 6 թնդանօթ, ոչ զրահապատ գնացք և ոչ էլ օդանաւ։

Հոկտ. 14ի գիշեր ժամը 3ին կեդրոնում մեր գունդը (4րդ) և միւս խմբեր կազմ և պատրաստ էին. ժամը 4ին գրեթէ լուսաբաց էր. վաթիկարսէն եկաւ մեր գնդապետ Մխիթարեան. գունդը յառաջ շարժւեց. բռնեցինք Գոլթանլուի բլրակները. ամբողջ ճակատի չղթան հաւասարւեց։ Ձախ թևը արդէն յարձակման դիմած էր. մեր վաշտեր յառաջացան, թնդանօթներ գործել սկսեցին. ալ թևից լսւում էին թնդանօթաձգութեան ուժեղ ձայներ. ամէն կողմից նպաստաւոր լուրեր կատացուէին։ Նոյն պահուն եբևացին մեր օդանաւերը որոնք յառջող թուրքերը կատարելով ռմբակոծեցին թշնամու լեռնային դիրքեր, որի հետևանքով լռեցին մեր դէմ գործող թնդանօթներ. մեր վաշտեր աւելի յառաջացան. մեր մերձաւոր ալ թև 2 լեռնային թընդանօթներու մասնակցութեամբ յաղթեց թշնամին իր դիրքերէն դուրս հանել։ Այդ պահուն ձախ թևէն լուր եկաւ որ Ալեքսանդրապոլի պահակային գումարտակը փախաւ. այն պէս որ թշնամին երկաթուղիի գծին ուղղութեամբ պատռելով ճակատը անցաւ Ա. գնդի թիկունքը և կըսպառնար գերի բռնել երբ զրահապատ գնացքը վրայ հասաւ և հէնց Պէկլի-Ահմէտի կայարանից սկսեց թնդանօթով և գնդացիրով ետ մղել յառաջացող թշնամին. գնացքը հասաւ մինչև Սէլիմի կայարան։ Այսպէս Ա. գունդը փրկեց բայց թըշնամին բռնեց նպաստաւոր դիրքեր և ձախ թևը աջգործութեան մատնեց։

Դրութիւնը յուսահատական էր. հեռաւոր ալ թևից ոչ մի լուր. մերձաւոր ալ թև յարձակելով թշնամու յառաջաւոր դիրքերու վրայ, զանոնք դիրքերէն դուրս հանեց. նոյն պահուն նկատւեց որ մի չղթայ բարձրանում էր դէպի բլուր. չատեր ասին թէ թշնամու օդնական ուժ է գալիս, պէտք է խանգարել. իսկ գնդապետը պնդեց որ մեր չըղթան է, մինչդեռ մենք այդ ուղղութեան վրայ զինուոր չունէինք։ Դարձեալ սպաներ դիտել տուին թէ այդ չղթան թշնամուն է, պէտք է հրաժայել թնդանօթներուն որ խփեն. բայց կաշառւած (?) գնդապետը խոսափողական դիրք բռնելով պնդեց որ մեր չղթան է։ Քիչ վերջ երբ այդ չղթան գագաթ հասաւ, ստուարացուց թշնամու ուժը. նրանք սկսեցին ուժեղ գրոհներ գործել մեր վրայ ստիպելով մեր զօրքերին ետ քաշւիլ. նրանց թնդանօթներ սկսեցին հարւածել ետ քաշւող մեր զօրամասին, կէս ժամ վերջ, մերոնք թողին իրենց գրաւած դիրքեր և ետ քաշւեցան. ամբողջ ճակատում լռութիւն տիրեց. առարկւեցաւ որ փամփուշտը սպառելուն համար էր այդ նահանջը. բայց այդպէս չէր։ Իսկ գնդապետը և իր համակիր սպաներ ուրախ էին կատարւած խաղի համար. դա մի իսկական խաղ էր, այդչափ փոքրաթիւ ուժի առջեւ տեղի տալ և նահանջել օր ցերեկով, մինչդեռ մենք կրնայինք մինչև երեկոյ յաղող կռիւ մղել և եթէ հարկ լինէր, գիշերով նահանջել։ Խաղը կատարեալ լինելու համար ցորեկին նահանջեց պ. Մխիթարով, երբ դեռ ալ թևում Սեպուհի բրիկատան դիւցազնական կռիւ էր մղում։

Այսպէս ուրեմն մեծ զոհողութիւն ներով սկսած յարձակողականը ձախողւեց։ Սիրտս ճաքում է այս տողերը գրելիս և սարսուռով եմ մտաբերում այն վայրկեանները երբ մեր աչքի առջև կատարւեց խաղը։ Հայրենասէր, անձնւէր զօրքերի ջանքն ու զոհողութիւնը ի զուր անցան. բանակին մեծ մասը թուրնաւորւած էր։

Երանի միամիտներին որոնք անծանօթ այս բոլորին՝ կարծում էին թէ ռազմագիտական պահանջ էր այդ, թշնամին քաշել կարսի առջև և ջախջախել...։

ԳԱՐՈՒՆԻ

5, յունիս 921, Թաւրիզ

ՆԱՄԱԿ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

Ազոլօ, 7 սեպտ. 1921

Ազոլօի հայկական կեանքը

Վերջերս չատերէն կը լսէի թէ այս տարի Ազոլօ քաղաքը (որ տրիներէ ի վեր Մուրատ-Ռափայէլեան վենետկոյ վարժարանի օգտավոխատեղին է) հայկական վայր մը դարձած է և հոն հայկական կեանքի գոյութիւնը զգալի։ Այդ կեանքը ապրելու, տեսնելու կարօտալից փափաքը կը մղէ զիս հոս։ Ծանօթ է ինձի քաղաքը որ չքեղ բլուրի մը վրայ հիասքանչ լեռներու, բլուրներու, դաշտերու տեսարանը կը վայելէ։ Արդարև հոս ազգայիններ, հայ ընտանիքներ բաւական կան բայց հայ կենսունակութիւն ցոյց տուողները իրենք չեն այլ Մ. Ռափայէլեան վարժարանի սաները, որոնք մարմնակրթական մրցումներու մէջ յաղթանակներ տանելէ զատ գրեթէ ամէն 15 օրը տեղւոյն հրապարակին մէջ իրենց նուագախումբով կուգան, օրինակելի կարգապահութեամբ մը, դասական ընտիր կտորներ լսելի ընել տալու։ Ձափազանցած պիտի չըլլայ եթէ ըսեմ որ վարժարանի նուագախումբը քաղաքական նուագախմբէն լաւ կը նուագէ և աւելի բուռն ծափահարութիւններու ու գովեստի կարժանանայ։

Թշուառ ու ընկճեալ Հայաստանի այդ զաւակներու դէմքին վրայ կը նշմարուի կեանքին հանդէպ խրոխտ ժպիտ մը որ ցոյց կուտայ հայուն չմեռնող ու միշտ անխորտակելի ոգին։

Օգափոխութեան կազդուրիչ ազդեցութիւնը զգալի է անոնց վրայ։ Այժմ գրեթէ բոլորն ալ կայտառ կազմուածք մը ու գոյն մը ստացած են։ Այժմ օր կէս օրէն վերջ ժամերով պտոյտներ կընեն և սկսուդնեռու պէս յաճախ բլուրները կը մագլցեն և ինքզինքին մարզիչ խաղերու կենթարկեն։ Ահա՛ մէմէյմէկ ապագայ քաջ զինուորներ։ Թէև արձակուրդի շրջանն է բայց օրական մի քանի ժամ ուսում և դասաւանդութիւն ալ ունին։ Այժմ, շնորհիւ վեր. Հ. Ս. Երեմեանի տեսչութեան, յոյժ գնահատելի է Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի ընթացքը։ Բոլոր այս քաղաքացիք Հայերու հանդէպ սէր, հիացում ու յարգանք ունին։

* * *

Ուրախառիթ է միանգամայն իմացընել որ Պր. Մ. Խանպէկեան, անդամ «Իտալիոյ Հայ Ուս. Միութեան», մեծ յաջողութեամբ այս յունիսին Բատումի Բժշկութեան Համալսարանը լրացուցած է։ Իր «լաուռէա»ի «դէզն» էր «L'asportazione degli ossicini e le sue indicazioni come cura preventiva all' operazione di Stacke nelle complicazioni endomastocdec» զի իրեն մասնաճիւղ ընտրած է քթի, կոկորդի և ականջի հիւանդութիւնները։ Արդէն յար. պարոնը իր հմայալամարանի երրորդ տարիէն իսկ այդ հիւանդութեանց համբաւաւոր բժիշկ բրոֆ. Ե. Արսլանեանի քլինիքին մէջ կը ծառայէր։ այժմ ինքզինքն աւելի ևս կատարելագործելու համար մի քանի տարի ալ հոն պիտի մնայ։

* * *

Միաժամանակ Միլանի երկրագործական բարձրագոյն վարժարանէն յաջողութեամբ շրջանաւարտ եղած է Պր. Ռ. Մինասեան. այս ալ անդամ է վերոյիշեալ հայրենասէր Միութեան։ Մօտ ատենէն Եգիպտոս պիտի մեկնի ժամանակի մը համար։ Մնչուշտ ազգայիններ, մանաւանդ կալուածատէրեր զինք պիտի չանհանեն։

Ջերմ խնդակցութիւններ և շնորհաւորութիւններ յար. պարոններուն։

Գ. ՓԻԼԻՊՊՈՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԷՆ

Ֆօքշան, 1/14 օգոստ. 1921

Մերձակորոյս Ռումանահայք

Փառք երկնից, անցաւ մարդկութեան վրայէն ահաւոր ու միանգամայն տիեզերական պատուհասն եւ այժմ բաւական սրտահանդարտ վերստին կրմտնեմք գործելու ժամանակաշրջանին մէջ։

Իմ ներքին փափաքն էր եւ է միշտ որ երբ գրիչ ձեռքս առնում «Արմէնիա» լրագրոյ ազնիւ ընթերցողաց նախ եւ առաջ ուրախալից տեղեկութիւնք հաղորդելու բաղդն ունենամ. սակայն կեանքի հաշիւն, դժբաղդաբար, ամեն ժամանակ չհամապատասխաներ մարդուս նպատակին եւ ասոր համար ստիպեալ ենք իրաբերմունքին համաձայն ընթանալ եւ ամեն պարագայի մէջ միշտ ի նկատի ունենալ մեր նահատակ ազգի կենսական շահերն ամեն տեսակէտներով թէ՛ հեռաւոր եւ մերձաւոր, որոց յարատեւ ժամ հոգատար լինելն ամեն ճշմարիտ Հայու սրբազան պարտքն է։

Այսօր մեր Ռումանահայոց, Անոյ բերնատոհմիկ գաղթականաց, ազգային, կրօնական եւ կրթական կացութիւնք շատ եւ շատ տխուր են եւ իւրեանց տոհմային գոյութիւնն ալ մտած է ի վտանգի կարմր պատճառներով, որոց մէջ գլխաւորներն են՝ Ա. 150-200 տարիներէ ի վեր մոռցուած են սոյն հնագոյն գաղութ ազգային եւ կրօնային գեղեցիկ եւ միանգամայն օրինակելի աւանդութիւնքն, որ զիրենք գրեթէ տասնեակ դարերէ ի վեր կապած էին եւ կրնան կապել միշտ իրենց ազգին եւ եկեղեցւոյն հետ սոյն օտար հողին վրայ։ Ի հնումն արդարեւ եթէ զանց գրի առնուելով տարաճուէին իւրեանց մէջ, այն աւերն այժմեան սերունդն անտարակոյս, սրբութեամբ անոնց պիտի հետեւէր (անուրանալի օրինակներն խիստ շատ են), որով ներկայ այլասեռման տխուր գծին վրայ չպիտի գտնուէր։ Բոլոր հայ վարժապետներն գոցուած են 40-50 տարիներէ ի վեր պարբերաբար ցայսօր եւ հայ մանուկներն կը յաճախեն օտար վարժարանները, որոց մէջ բնականաբար կընդունին օտար կրթութիւն եւ դաստիարակութիւն։ Ասոնց ընտանեկան յարկերու մէջ մայրենի ոսկեղինիկ լեզուն գործածութենէն իսպառ վերջացած է կը խօսին ռումաներէն եւ կը գրեն ռումաներէն։ վարժարանաց մասին մխիթարական բացառութիւնք են Պուքրէշ եւ Կոնստանցա շնորհիւ սոյն վերջի տասնեակ րիներու մէջ Թուրքիոյ տիրապետութեան ներքեւ գտնուող այլ եւ այլ քաղաքներէն եկած նոր գաղթականաց, որոց մէջ եւս դժբաղդաբար, ոմանք ակամայ են իւրեանց ազգային ուղղութենէն շեղիլ։ Գ. Ամուսնութեան պակասութիւն եւ օտարաց հետ խառնամուխութիւն ընելու անխտրականութիւնը, որոց մասին ամենացաւալին այն որ պատշաճ ուշադրութիւն կընծայեն կը պակսին Ռումանահայոց մէջ (անշուշտ բացառութեամբ)։ Գ. Հայ եկեղեցիներ մեծագոյն մասամբ խրթնացեալ են, որ մանց մէջ արդէն լուր օրերու ժամասացութիւնք դադրած են. իսկ կիրակէ եւ տօնական օրերն ալ եկեղեցիներ մեծագոյն մասամբ գրեթէ դատարկ եւ երգեցողութեանց ունկնդիրներն պատերէն կախուած պատկերներն եւ վարդրուած նստարաններն են. այսու ամենայնիւ Պատ. Հոգաբարձութիւնք ստիպեալ են անագին ծախքեր ընելու մինչդեռ անդին մեր ցանկալի հայրենեաց մէջ խեղճ որբուկներ, մեր դժբաղդ ազգի ապագայի իրական յոյսեր, աղի աղի արտասուք կը թափեն պատառ մը չոր հացի համար։

Մեր գրած սոյն ցաւալի իրողութեանց շարունակութիւնք վաղ կամ անագան, մեր Ռումանահայոց հարուստ եկեղեցեաց կալուածական հաստատուն եկամուտներն պիտի դնեն ի վտանգի, որմէ ապահով լինելու համար անհրաժեշտ է այժմէն խորհիլ հեռատես միջոցներ ձեռք առնելու յօգուտ ազգին, որոյ ապագայի մասին, վերաբերութեամբ սոյն ինագոյն գաղթականութեան մեր ուսանն պիտի գըրեմք յաջորդաբար։

Մ. Կ. ՄԻՐԱԽՈՐԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ ՓՈՔՐ-ԱՍԻԱՅԻ ՄԷՋ

Մանիսայէն այստեղ բարեկամի մը ուղղուած օգոստ. 26 թուակիր նամակէ մը հետեւեալ լուրերը կը քաղենք Ազիոն Գարահիսարի կացութեան մասին.

«Հելլէնները առաջին գրաւումն ընելէ ո թ օր յետոյ, իրենց զինուրական հրամանատարը մեր քահանայն կանչեց և պատուիրեց որ բոլոր Հայերը պէտք է դուրս ելնեն, զի ինքն ալ ստիպուած է քաշուիլ։

Հայերը գիշերանց այս լուրը առնելով կը պատրաստուին, սակայն ճամբորդելու համար ո՛չ կառք և ո՛չ անասուն մնացեր էր քաղաքը և թէ ձմեռուան մէջ ձիւնին ու փուքին անկարելի էր ճամբորդել։ Հրամատարը կրկին կը պատուիրէ իրենց որ պէտք է ճամբայ ելնեն անպատճառ երկու երեք օրուան մէջ. քաղաքէն քիչ հեռու պիտի հայթայթին ձեզ մօտակայ գիւղերէն սայլեր և օթօմոպիլներ և պաշտպանութեան համար զօրքեր և ուտելիք, որպէս զի թուրք գաղաններուն ձեռքը չմնաք Ասոր վրայ ժողովուրդին մէկ երրորդը ճանբայ ելնելով հելլէններու օգնութեամբ տեղաւորուած են Ուշաք, Ալաշէհիր և Մանիսա։

Գալով մնացած Հայերուն, շատ տանջանքներ քաշելէ յետոյ, թուրքերը տասը տարեկանէն մինչև եօթանասուն տարեկան բոլոր արական սեռը աքսորած են կեսարիա, իսկ Դոչէհիսարցիները՝ Սուազ։

Խումբ մը երիտասարդներ որոնք տեղ տեղ պահուըտած էին, հելլէնական կրկին վերադարձը իմանալով երևան ելած էին. սակայն սխալ լուր մը վրայ՝ իբր թէ նորէն ետ պիտի քաշուին՝ որոշեր են գինուոր. ներուն հետևիլ, բայց անգամ մը որ քաղաքէն դուրս ելած են՝ թուրքերը ճանբային կտրեր և սկսեր են չարաչար սպաննել, աքցանով մի. սերնին կտոր կտոր հանել և դանակներով աչքերնին փորել են. են. մինչև որ հելլէն զօրագունդը կը հասնի, մէկ ժամ տևողութեան մէջ քսան և հինգ երիտասարդ սպաննած են այսպէս վայրագաբար։ Մեռնող ներուն աչերը փնտռտուքի կելնեն և հազիւ թէ քանի մը դիակներ կը գտնեն, իսկ միւսները չեն գտնուիր։

Բաղաքին թուրք երևելիները յառաջացմանէ ընտանիքով Գոնիա

մեկնած էին. Մնացածները հելլէն կառավարութիւնը ձերբակալելով Աթինա ղրկած է։

Հիմա Մնացած քանի մը հայ ընտանիք հանգիստ կապրին. նիւթական նեզութիւն կը տիրէ։

Այժն տեղ՝ ուր հելլէն կառավարութիւնը գրաւած է՝ անոր հայրական խնամքներէն չատ գոհ է ժողովուրդը»

ԱՄԵՆ Ս. ԵՂԻՇԷ ԱՐՔ. ԴՈՒՐԵԱՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

Կ.պոլսի Հայ Ազգային Երեսփոխանական ժողովը սեպտեմբեր 5ի երկուշաբթի օր արտասովոր նիստ մը գումարելով կատարեց Երուսաղէմի պատրիարքական ընտրութիւնը։

Ինչպէս յայտնի է, Երուսաղէմի վիճաբանները իրենց ընտրելիների եռանուն ցանկ մը ներկայացուցած էին Ազգային Ժողովին, հետևեալ եպիսկոպոսներէ բազկացած. Եղիշէ Դուրեան, Եղիշէ Զիլինկիրեան և Տրդատ Պալեան։

Արդ, 68 երեսփոխանների ներկայութեամբ գումարուած Ազգ. Ժողովը 62 քուէով Երուսաղէմի պատրիարք ընտրեց Տ. Եղիշէ արք. Դուրեանը. 6 սպիտակ քուէ տրուած էր։ Ընտրութիւնը ընդունուեցաւ միահամուռ ծափահարութիւններով որմէ վերջ եկեղեցիին զանգերը վառելով, եկեղեցական դասը երգեց «Լուսաւորեա Երուսաղէմ» շարականը։

Եղիշէ արք. Դուրեանի Երուսաղէմի պատրիարք ընտրուիլը ուրախութիւն է և յուսադրիչ. ինք ոչ միայն հայ եկեղեցականներին մէջ բացառիկ դիրք մը կը գրաւէ իբրև բանիբուն հոգևորական և տաղանդաւոր գրագէտ, այլ և կը յուսացուի որ պիտի կրնայ իր ունեցած վարչական փորձառութեամբ Երուսաղէմի դպրեվանքը դարձնել մտաւորական նախանձելի կեդրոն մը և վերջ տալ Երուսաղէմի վանքին շուրջ երբեմնակի յարուցուած վէճերին։

ՄՈՌՈՒԱԾ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ

Երեք ծանր տարիներ են ացել այն օրից, երբ մի բուռն ժողովուրդ, պաշարելով տաճկական եւ քրդական ոյժերով եւ մի քանի օր գերմարդկային կռիւներ անելուց յետոյ դուրս էր գալիս վասպուրականից։ 30000ի հասնող Ժողովրդիցը միայն 5000ը կարողացաւ կռվկաս անցնել եւ տեղաւորուել Երեւանում եւ շրջակայ գաւառներում։ Մնացած մասը շատ դժուարութիւններով անցաւ Պարսկաստան եւ ապա Բաքուպա։

Միշտ այս բոլոր դէպքերն իրանց պատճառները ունին եւ պիտի ասել որ դրանք բաւական շատ են եւ խորունկ։ Դրանց մասին չպիտի խօսինք սակայն։ Այսօրւայ մեր նպատակը ուրիշ է։

Բաքուպայում հաւաքւած գաղթականութիւնը ամենավատ պայմանների մէջ է ապրում. մանուան դէպքեր դառել են

շարունակական. ահա թէ ինչի մասին էինք ցանկանում խօսիլ այսօր։

Մայր հայրենիքից, իրանց քանդուած խրճիթներից երբէք չը բաժանուող գաղթականութեան լաւագոյն մասը, որի մեծամասնութիւնը առանց կասկածանքի գիւղացիութիւնն է, այսօր զոհ է գնում այդ երկրամասերում տիրող անտանելի տաքերին։ Ստացւած նամակներն ու հատուկտոր տեղեկութիւնները այդ տխուր վիճակն են ցոյց տալիս։

Տաքութեան հետ նաեւ կայ մնունդի որոշ բացակայութիւն, որը իր հերթին ահագին դեր է կատարում։ Գիւղացիութիւնն ու քանուորութիւնը մեր անկախութեան հիմնաքարերն են, չը մոռանանք դրանց։ Բոլոր նահանջներն եւ նրանց հետեւող սարսափները անզօր եղան ժողովուրդը հեռացնելու երկրից. ընդհակառակն, կարծես դրանք աւելի նպաստեցին որ հայրենասիրական կրակը աւելի բորբոքի։

Մինչեւ հիմայ սակայն ոչ մէկ կողմից դիմում եղաւ նրանց այդ վայրերից տեղափոխելու։ Այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ աշխատանք կատարուեցաւ տարաբաղդաբար։

Բայց կարծում ենք, որ Բարիզում նըստած երկու պատուիրակութիւնները պարտաւոր են գոնէ այժմ այդ մասին մտածել եւ ազատել ժողովուրդը մահուան ճիրաններից։

Պայքարող ժողովուրդը չը մոռանանք։

Ռ. ՎԱՆԻԿԵԱՆ

Վեննա
Սեպտ. 1921

ՏԵՂԱԿԱՆ

ԱՐԱՐԱԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Եկեղեցիին մէջ

Ծանուցուածին համեմատ անցեալ կիրակի հայ գաղութէն ընտրեալ բազմութիւն մը փութացած էր մատուռ ուր Արարատի ճակատամարտին մէջ ինկնող հայ զինուորներին նուիրուած յուշատախտակ մը, զարդարուած ծաղկեպսակով, մոմակալներով ու խաչով, ամենի ուշը կը գրաւէը և յուզումի ու յարգալից երախտագիտութեան զգացում մը կը պատգուններ բոլորի երակներին մէջ։

Տէր Մատթէոս քհնյ. Հէքիմեան գեղեցիկ քարոզով մը պանծացուց հայ անմոռաց նահատակների յիշատակը և հրաւէր կարդաց որ ամենքը փութան ներկայ գտնուիլ յաջորդ օրի հանդէսին, ցետոյ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստի պաշտօն պատկառազդու և հոգեյոյզ հանդիսականութեամբ մը։

* * *

Սայոն Փելիսիէի մէջ

Ամենափայլուն յաջողութեամբ մը պսակուեցաւ երկուշաբթի երեկոյի հանդէսը։ Հակառակ լուր օր լինելուն, խուռն բազմութիւն մը փութացած էր հանդիսավայր։

Ներուն նախագահը Տ. Յ. Սելեան բացաւ հանդէսը պարզ բայց սրտայոյզ ճառով մը, բացատրեց Արարատ յաղթանակին նշանակութիւնը և ապա միւթեան, համերաշխութեան սրտաբուխ հրաւէրով մը վերջացուց իր խօսքեր։

Տիար Գ. Պատուհասեան մէկ ընդ մէջ արտասանեց Ս. Ասարեանի «Քարգա՛նք քե՛զ հայ ժողովուրդ»ը և Դ. Վարուժանի «Յաղթողը» իր զգայուն եւ տպաւորիչ շեշտերով։ Տ. Երուանդ Սելեան բուռն ծափերու մէջ երգեց «Հայաստան»ը որ կրկնուեցաւ ինչպէս և ֆրանսերէն ուրիշ կտոր մը։ Օր. Զ. Ալպոյեան դաշնակի ընկերակցութեամբ չուքակի վրայ նուագեց մէկ երկու հայկական սիրուն կտորներ։ Հայ լեգեոնականների կողմէ Տ. Դանիէլ Թորոսեան, որ մասնակցած էր Արարատի ճակատամարտին, ականատեսի տեղեկութիւններ տուաւ լեգեոնի եւ Արարատի յաղթանակի մասին։

Ք. մասը սկսաւ Տիար Թ. Եղիշէի սրտաթունդ եւ պերճաբան մէկ բանախօսութեամբ որ յաճախ կընդմիջուէր բուռն ծափերով, իր յայտնած ներհուն մտքերի եւ զգացումներէ համար։ Վեր հանեց Արարատի յաղթանակին հոգեբանական արժէքը եւ ուշադրութիւն հրաւիրեց այն խումբ մը անդամահատ լեգէոնականներին վրայ որոնք մօտ տարիէ մը ի վեր Մարսէյլ կը գտնուին եւ ամէն դուռ կը բաղխեն իրենց մըռայլ ապագայի մտահոգութեամբ։

Ընդհանուրի խանդավառութեան մէջ բեմ ելաւ Տ. Երուանդ Թորոսեան և մենախօսեց կատակերգակ դերասան Գ. Ոչտունիի «Ապուշ դերգործը» որ բոլորի ծիծաղը շարժեց։

«Օշական»ի վարչութեան պնդումին վրայ բեմ հրաւիրուեցաւ վիրաւոր յիսնապետ Տ. Թագուր Թադիկեան ու պարզ բայց անկեղծ խօսքերով վեր հանեց լէգէոնի կատարած գերը անգամ մը եւս շեշտելով որ առանց ուժի իրաւունք մը ոչինչ կարժէ ինքնին եւ թէ հայկ. լէգէոնը հայ ժողովրդի ոյժի մէկ յայտուն արտայայտութիւնն էր։

Հանդէսի վերջի մասին մէջ տըրուեցաւ չորս խորհրդանշական կենդանի պատկերներ՝ «Արարատի յարձակումը», «Գրաւումը», «Ձոհերի թաղումը» եւ Հայաստան աղատեալ» որոնց յաջողութեան համար ոչ մէկ ջանք չէր խնայած Տ. Պետրոս Զաքարեան որ գլխաւոր կազմակերպիչն էր «կենդանի պատկերներ»ի։

Ջմոռնանք լիշել որ հանդէսի բացումին կարդացուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Մարսէյլի ներկայացուցիչ Տ. Տիգիան Միրզայեանցի մէկ նամակը ուղղուած հանդէսի կազմակերպիչ «Օշական» միութեան վարչութեան, որով ներողութիւն կը խնդրէր անակնկալ պատճառով չկարենալ ներկայ գըտնուելուն համար և իր սրտագին համակրութիւն կը յայտնէր։

ՀԱՑ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՎԻԵՆՆԱՒ ՄԷՋ

Հռոմի Հայ Համալսարանականների Միութեան հրաւէիով Եւրոպայի հայ ուսանողների համագումար մը տեղի ունեցաւ Վիէննայի մէջ որ տեւեց օգոստոս 22էն մինչեւ օգոս. 29։ Համագումարին մասնակցած են Հռոմի, Գէրլինի, Վիէննայի, Հարաւային Ֆրանսայի (Մոնբէլիէ, Էքս-ան-Բրովանս, Ոնտ) Ուսանողական Միութիւնների ներկայացուցիչները։ Նամակով մասնակցած են Գոլիս, Լօզան, Ժընէվ եւ Լիէժ. իսկ Փարիզի ուսանողները չեն մասնակցած։

Համագումարը որոշած է ջաւոր ուսանողներին օգնելու համար փոխատու կեդրոնական Մնտուկ մը հաստատել, հրատարակել ուսանողական Հանդէս մը եւ այլն։

ԹԻՒՐՔԵՐԻ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Կ.ՊՕԼՍԻ ՄԷՋ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐԻ ԴԷՄ

Բրիտանական գաղտնի ոստիկանութիւնը երեան հանած է դաւադրութիւն մը Կ.պոլսի մէջ, կազմակերպուած էնկիւրիի կառավարութեան գործակալներէ և Կ.պոլսի բարձրաստիճան անձերէ կողմէ։ Դաւադիրներին մէջ կը գտնուին արտաքին գործերի նախարարի եղբայրը, Կ.պոլսի ոստիկանապետը եւլլն։ Դաւադրութեան նպատակն է եղեր յեղափոխութիւն մը ծագեցնել Կ.պոլսի մէջ դաշնակիցներու դէմ, գրգռութիւն ձգել հնդիկ զօրքերի միջև, սպաննել դաշնակից բարձրաստիճան սպաներ և գրաւել դաշնակիցներու տրամադրութեան տակ եղող պատերազմական պիտոյքները։

Միջերկրականի անգլիական նաւատորմիղը Կ.պոլսի ջուրերը երթալով ցոյց մը կատարած է զգացնելու համար խռովարարներուն թէ դաշնակիցներ հարկը պահանջած տեղն կրնան իստութեան դիմել։

Դաշնակից ոյժերի հրամանատար զօր. Հարինկտըն թիւրք իշխանութիւններուն ներկայացնելով դաւադրութեան մեղսակիցներու ցանկ մը, 7 օրի մէջ անոնց յանձնումը պահանջած է դաշնակից դատարանի առջև դատուելու համար և միանգամայն յայտարարութիւն մը հանելով դաւադրութեան նպատակները պարզած և ժողովուրդը հրաւիրած է հանգիստ ու խաղաղ մնալու. հակառակ պարագային սպառնալով գործադրել այն բոլոր միջոցները որոնք տրամադրելի են դաշնակիցներուն։

ԵՒՈՎՊԻՄ.

(Շար. 7րդ Թիւէն)

Երրորդ կարգի կորավիները անչափահաս տղայք և աղջիկներ են որոնք տակաւին անգիտակից ամէն տեսակ մոլութիւններու՝ իրենց ծնողաց ստիպմամբ ամէն պատարագի ներկայ կը գտնուին և կը հաղորդուին որպէսզի չափահասութեան տարիքին մէջ գործելիք չարութիւններուն այժմէն թողութիւն ըլլայ։

Վերջապէս ԵՒովպացւոց մէջ ամեն տեսակ մոլութիւններ այնքան չատ են որ ժողովուրդը իսպառ զրկուած է հաղորդութենէ. ինչպէս վերը տեսանք, պէտք է կորավի ըլլալ հաղորդուելու համար։ Այս վերջիններս սակայն ծածկարար չնացողներ են։

— Այս ժողովուրդին մէջ պակով, այսինքն եկեղեցական օրէնքով ամուսնութիւնը գրեթէ խափանուած է։ Կինը, նման այր մարդուն, ազատ է իր ուզածին հետ կենակցելու, կամ տեսակցելու. ոչ ոք կը մեղադրէ։ Զի գտնուիր կին մը որ առնուազն 10-15 ամուսին ունեցած չըլլայ, ի բաց առեալ անթիւ, անհամար իր ապօրինի տեսութիւնները այլոց հետ։ Որպէսզի կարող ըլլան ուզած ատենին իրար թողուլ և կամ թէ մէկէ աւելի ամուսին կամ կին միաժամանակ ունենալու, պակի խորհուրդը խափանուած է։ Այր ու կին դալինք կը կնքեն, այրը կը խոստանայ զայն կերակրել, տարեկան մի քանի արծաթ տալ և հագուեցնել։ Դալինքի մի այլ պատուոր ? Ձև ալ կայ, այսինքն այրը կերդնու «Մենելիք ի մուդ» (Մենելիքը մեռնի եթէ... դրժեմ) թէ զայն կին առած է։ Հետևաբար երկու դալինքին մեջ ալ այր և կին կը կենակցին այնքան ատեն որ իրարմէ գոհ են. եթէ բաժնուիլ ուզեն, առաջին կերպ դալինքով կինը իրեն որոշուած իրաւունքը կստանայ ու կը հեռանայ. իսկ երկրորդով՝ կինը իրաւունք ունի ըստանալու իրենց ունեցած հարստութեան կէսը (տուն, հող, արջառ, դրամ, գերի եւայլն)։ Գալով ծնած զաւակաց, ընդհանրապէս հօր կը պատկանին և կամ համաձայնութեամբ մը կը կիսեն։ Այր մարդը կրնայ մի քանի կիներ միաժամանակ պահել, գերիներու հետ տեսնուիլ. բայց այս բանը քիչերու կողմէ կը մերժուի։ Չազարէն մէկ կամ երկու կը գտնուին որ իրարու անկեղծ հաւատարմութիւն ցոյց տան։

Պակի խորհուրդով կենակցողներ չատ հազուագիւտ են և ասոնք ալ ծերացած, այլևս աշխարհի հաճոյքներէ հրաժարած այրեր և կիներ են որոնք իրենց մահուան մօտալուտ ժամուն կուզեն այդ խորհուրդով միացած կին մ'ունենալ, հանդերձեալին երջանկանալու համար։ Պակը իրենց մէջ անլուծելի է և անհաւատարմութիւնը դատապարտելի և որպէսզի չնութեան մէջ ազատ ըլլան, պակի խորհուրդը մէկդի թողած և կեղծ ու պատիր սուտ սովորութիւններ յօրինած են։

Ուրբէն տասը տարեկան աղջկունք արդէն ամուսնացած կըլլան, իսկ տղայք մին չև 15 տարեկան։ Որով այս ժողովուրդը ճերմակներու մէջ տեսնուած տեսակ տեսակ դէշ ունակութիւններու մոլութենէն հեռի, նոյնպէս հիւծախտ գոյութիւն չունի իրենց մէջ։

— Պատարագի և այլ եկեղեցական արարողութեան կը մասնակցի նաև խոշոր թմբուկ մը։ Քահանայք, ոտքերնին բորիկ ըլլալու պայմանաւ, կը հագնին գոյնզգոյն հագուստներ և չուրջառ որոնց վրայ ատտուածութիւնը յայտնի կերևի, ձեռքերնին գաւազան և փոքր քլոցներ բռնած դէմ դիմաց երկու կարգի վրայ կը շարուին ու թմբուկի ընկերակցութեամբ աններդաշնակ խառն ձայներով կերգեն ու կը պարեն։

— Քրիստոնեայ Հապէշներ երեսնին խաչակնքել չեն գիտեր, թէպէտև մեծ յարգանք ունին Ս. խաչին և անոր տօնը մեծ հանդէսներով կը կատարեն։ Ամեն քրիստոնեայ այր թէ կին իր մկրտուած օրէն սկսեալ վիզին բարակ կապոյտ թել մը կը կապէ որ քրիստոնէութեան նշան է։

Վերջապէս ԵՒովպացիք քրիստոնեական կրօնքի սկզբունքներուն մէջ իրենց ունեցած չատ մը քերութիւններով մէկտեղ իրենք զիրենք «ուղղափառ» կը համարին և եկեղեցականք կրօնական խնդիրներու չուրջ խիստ վիճող են և իմաստակ։

Իսլամը քրիստոնեայ կրնայ դառնալ բայց քրիստոնէին կրօնափոխութիւնը անկարելի։ Նոյնպէս քրիստոնէին իսլամ կնոջ հետ կենակցիլը կրօնի ուրացում կը նշանակէ։

Հռոմէական վարդապետներ երկրին մէջ մուտք գտած և չատ աշխատած են երկու բնութեան դաւանանքը ընդունիլ տալ բնիկներուն բայց չատ քիչ յաջողութիւն գտած են և միշտ հալածուած։

— Հռոմէական վարդապետներու մուտքը յՀԹովպիա.— կարժէ ակնարկ մը նետել այս կէտին վրայ ինչքան որ կարողացայ հաւաքել պատմական անցուդարձեր ԵՒովպացի կարդացողներէ և պատմութեան գիրքերէ։

1508 թուականին Դաւիթ Ե. ԵՒովպիոյ թագաւորին օրով այլևս մահմետականք սկսած էին սպառնական երևոյթ մ,առնել դէպի այս երկիրը։ Վեհապետը տակաւին անչափահաս՝ իր խնամակալը կայսրուհի Էլուան, իր իշխանութեան ամբողջ տևողութեան չանք չի խնայեց մահմետականաց արշաւանքը կասեցնելու։ Նոյն պահուն Թուրքերը կը գրաւէին Արաբիոյ մեծ մասը և Եգիպտոսը և հազիւ ձեռք կերկնցնէին ԵՒովպիոյ հարաւի Ատալ մահմետական պետութեան զարնելու համար ԵՒովպիան. ուստի Էլուան կայսրուհին խելացութիւնն ունեցաւ Եգիպտոսի Սուլթան Էլ Մելէք Էլ Ախրաֆ Ժ.ի դեսպան ղրկել և բարեկամանալ։ Միւս կողմէ գաղտնաբար կուղէր գինակիցի փորթուկալցիներու հետ որոնք Հնդկաստանը գըրաւած և ԵՒովպացւոց կողմէ քրիստոնեայ մեծ պետութիւն ճանչցուած էին։ Դաւիթ Ե. մէկ երիտասարդ ԵՒովպացի և մէկ Հայ՝ կոչեալ Մատթէոս՝ փորթոյկալի էմմանուէլ թագաւորին դեսպան ղրկեց, խնդրելով մահմետականաց դէմ անոր օգնութիւնը որուն փոխարէն կը խոստանար ԵՒովպիոյ երրորդ մասը։ ԵՒովպացին ճամբորդութեան միջոցին մեռաւ և Մատթէոս (1514) Լիզպօն հասաւ ուր փորթուկալցիք կասկածելով անոր հաւատքի վրայ զայն չատ անարգանաց ենթարկեցին։ Վերջապէս հինգ տարի յետոյ 1520ին զայն ԵՒովպիա վերադարձուցին ընկերացնելով դեսպանական մարմին մը որուն պետն էր Տուարդ Կալվամ 90 տարեկան պատմագէտը որ ճամբան հոգին աւանդեց և Մատթէոս՝ Ամիրալ Օփէզ տի Սէքուէրսի առաջնորդութեամբ հասան Մասաուա 1525ին։ Ատոնք էին. Տօմ Ռոտրիկէզ տի Լիմա, Հայր Ֆրանչէսքօ Ալվարեզ (Էմմանուէլ թագաւորին խոստովանահայրը), բժիշկ Ժան Պէրմիւտէզ և գրագիրներ, բոլոր 15ի չափ Եւրոպացիք։ Մատթէոս, 10 տարի ԵՒովպիան բացակայելէ վերջ, յոգնած, խեղճը առանց կարենալ իր վեհապետին մօտ վերադառնալու, Պիզար մէկ վանքին մէջ կը մեռնի։

Էլուան կայսրուհին նոյն միջոցին կը վախճանի և Դաւիթ Ե. դեսպանական մարմնին ջերմ ընդունելութիւն ցոյց կուտայ։ Դեսպանք կօնտարի պալատին մէջ 6 տարի մնալէ վերջ, Դաւիթ Ե. փորթուկալցիներէն երկուքը որոնցմէ մին բժիշկ Ժան Պէրմիւտէզ, իր մօտ առնդ պահելով միւսները կը ղրկէ, Ռոտրիկէզ տի Լիմա իբր դեսպան ի Լիզպօն, Հայր Ֆրանչէսքօ Ալվարեզ դէպի Հռոմ, պապ Քլէման Է.ի մօտ նոյն առեն տալով նամակ մը որով կայսրը, առանց իր դաւանանքը փոխելու, կը ճանչնար հայրապետութիւնը բոլոր քրիստոնեայ ԵՒովպացւոց վրայ։

(Շարունակելի)

Մ. ԱՅՎԱՏԵԱՆ

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ԾԱԽՈՒՑ ԳԻՐՔԵՐ

Ա րմէնիայի գրասենեակին մէջ ծախու կ
գտնուին, ի միջի այլոց, հետևեալ հրատարա
կութիւնները։ Փակագծի մէջ նշանակուա
գիները Մարսէյլէն դուրս ղրկուելու համա
են, փոստի ծախքը մէջը հաշուած։ Ձանձ
նարարուած (recommandé) ծրարով ստա
նալ ուզողը պէտք է աւտր ալ փոստի ծախք
վճարէ որ է 35 սանդիմ, 1 կրամէն ը
կած մինչև 2 քիլոնոց ծրարի համար։

Հայկական Այբբենարան զարդարուա
բազմաթիւ պատկերներով, 1921։ Գ
2 ֆր. և 50 սնդմ. (3 ֆր.)։

(Այս քերականը որ լայնածալ 36 էջեր
կը բաղկանայ և տպագրուած է խոշո
տառերով, միանգամայն և նախնական ըն
թերցարան մէ մանկական սիրունիկ խօս
քերով։ Այժէն երեսները զարդարուած է
պատկերներով. գրէթէ ամէն գլխաւո
իրերի և կենդանիներու պատկերները դր
ուած են իրենց անունի հետ մէկտեղ։ Կողք
զարդարուած է Հայաստանի Հանրապե
տութեան եռագոյն նուիրական դրօշակո
և Հայաստանի քարտէզով։)

— Շիրվանզադէ. Պատուի համար
Դրամա չորս արարուածով։ 1920։ Բ. տը
պագր.։ 6 ֆր. (6,50)։

(Անուանի քատերագիր Շիրվանզադէ
գլխաւոր գործերէ մին)։

— Գրական Ասուլիսներ։ Ա.— Շանթ
«Հին Աստուածներ»ը։ Բ.— Գրիգոր Զօհ
րապի «Նորավէպեր»ը։ Գ.— Դ. Վարու
ժանի «Հեթանոս երգեր»։ Դ.— Ռ. Զար
դարեանի «Յայգալոյս»ը։ Ե.— Յովհան
նէս Սէթեան։ 5 հատը (Ա.— Ե.) միասի
7,50 (8 ֆր.)։

(1913ին Կ.պոլսի մէջ սկսած էին «Գր
րական Ասուլիսներ» կազմակերպել ո
Քիւրքահայ ծանօթ գրողներէ երկերի
վրայ հրապարակային ժողովի մէջ քննա
դատական և չատագովական բանախօսո
թիւններ կը լինէին և մասնաւորապէ
կազմուած ժիւրի մը երկու կողմը լսե
յետոյ իր եզրակացութիւններ կարտայա
տէր։ Այդ ասուլիսներ տակաւին վերոյի
եալ 5 հեղինակներէ գործերուն վրայ եղա
և հրատարակուած էին երբ քաղաքակա
դառնաղէտ հանգամանքներ եկան կասե
ցնել մտաւորական յառաջդիմութեան ամէ
չարժուժ։ Հրատարակուած Ասուլիսներէ
մէջ քննադատական կամ չատագովակա
բանախօսութիւններ ունին Տիկին Զապէ
Ասատուր, Տօքթ. Ա րմենակ Բարսեղեան
Տիկին Զապէլ Եսայեան, Ռուբէն Զար
դարեան, Գ. Զօհրապ, Վահան Թէքէեան
Գ. Խաժակ, Կոմիտաս վրդ., Շաւարշ Մի
սաքեան, Տիգրան Չէօկիւրեան, Յ.
Սիրունի, Երուանդ Օտեան եւայլն։)

— Ա.. Խաչհակեան, Ա բու Լալա Մա
հարի. Ֆասիտ։ Գ.. տպագրութիւն 192
3 ֆր. 30 սնդմ. (4 ֆր.)։

(Ա բու Մահարի անուանի արար բանա
տեղծի կողմէն գրուած յօդուածական բո
նաստեղծութիւն մ'է, վչտի ու խռով
արտայայտութիւններով։)

Haic & Belus։ National Dram
Composed by M. J. Zorab. Calcutta
1895. Գին 2,40 (2,50)։

ՏՆՕՐԷՆ—ԽՄԲԱԳԻՐ
Մ. ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԵԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Հաշիւեն Տպարան Մ. Փորթուկալեան
Le Gérant : François CARRIERE.
Marseille. —Imprimerie du Midi